

ERFGOED LEGE KERKEN NOPEN TOT CREATIVITEIT

'Waar geen wil is, is geen weg'

De kerk van *Sint Petrus' Stoel te Antiochië* ging vorig jaar al plat. Een maandje geleden volgde de toren. De stichting die zich met hand en tand tegen sloop had verzet, moest het hoofd in de schoot leggen.

'Waar geen wil is, is geen weg', sprak voorzitter Leo van Beek van de Balkumse Toren deze zomer al zijn grafrede uit richting het kerkbestuur. 'Straks is Berlicum misschien wel het eerste Brabantse dorp zonder kerktoren'.

Berlicum lijkt het voorbeeld hoe het niet moet. Een door geldzorgen gedreven kerkbestuur dat zonder ruggespraak met

de bevolking het dorp zijn baken ontnemt. Een gemeente die met zijn eigen monumentenlijst achter de feiten aanloopt. En een actiegroep die té weinig tijd vindt om genoeg geld voor restauratie en herbesteding bij het kerkbestuur op tafel te leggen.

Als pleister op de wonde stelt het parochiebestuur nu voor om ter plekke een monumentje op te richten ter herinnering aan de toren met zijn drie klokkennissen. De klokken zelf en wat bouwelementen van de toren zijn voor dat project achter de hand gehouden. De heemkundigen van het dorp mogen nu iets leuks gaan verzinnen.

Als God we kerk, kan e

Medisch centrum, wijkcentrum of muziekcentrum. Her en der lukt het om een verlaten kerk in het centrum van de gemeenschap te houden. In Neerlangel steken ze nog gewoon kaarsjes aan.

**Tom Tacken
Den Bosch**

Kwistig strooide Onze Lieve Heer in vroemer dagen met bakstenen over het Brabantse land. Zijn kerken werden voor de eeuwigheid gebouwd.

Het bleek een vergissing. Leger en leger werden de kerkbanken tijdens de mis op zondag. Het ene na het andere godshuis werd aan de eredienst onttrokken, waarna de vraag zich voordeed: kan het gebouw zélf wel in ere worden gehouden? Slopen is voor velen een gruwel. Ook ongelovigen moeten er niet aan denken dat de skyline van hun stad of dorp er voortaan strakgetrokken bij ligt.

'De kerk is niet alleen van de mensen die erin zitten, maar ook van degenen die eromheen lopen', zei D66-voorman Alexander Pechtold, toen hij deze zomer samen met de ChristenUnie opriep tot een nationaal reddingsplan voor kerkelijk erfgoed. Het pleidooi oogstte ook scepsis: hoeveel gaat dat wel niet kosten? Is een scherpe selectie niet onvermijdelijk?

Wie in het hart van de gemeenschap een nieuwe bestemming zoekt voor zo'n kolos van ontzielden stenen, kan tot ver over de grens inspiratie opdoen. Zo ken-

nen ze in Engeland *champing* ('camping in churches'). Onthaaste recreanten worden zalig wakker onder een dak dat ooit voor God zelf gebouwd werd.

Durfals onder de herbestemmers zouden ook een kijkje kunnen gaan nemen in het West-Vlaamse Bossuit. Met ferme hand mocht een kunstenaar daar de drooggevallen kerk tot een ruïne omvormen. De open ruimte blijkt een magische plek te zijn voor een concert, lichtshow of de start van de wielerskoers. Gestript houdt de kerk zo zijn sacrale functie: mensen samenbrengen onder de blote hemel.

Wies van Leeuwen kijkt er toch wat bedenkelijk bij. Muren van kerken omvertrekken, dat is wennen voor de man die vier jaar terug *De 100 mooiste kerken van Brabant* boekstaafde. Voor een tiental gebouwen uit zijn overzicht geldt inmiddels dat er geen heilige mis meer wordt opgedragen.

Hoeders

Van Leeuwen heeft zich, samen met Paul Spapens en Lilian Grootswagers, een heilig doel gesteld: de kerken van Brabant voor het nageslacht veiligstellen. Niet alleen als *landmarks* aan de horizon, maar ook als devote dragers van cultuur en historie. „Wil je weten wie het in een plaats vroeger voor het zeggen had?“, nodigt Van Leeuwen uit, „kijk dan naar de ramen van de kerk of de zerken op de vloer.“

Van Leeuwen, Grootswagers en Spapens werpen zich op als *Brabantse Hoeders*. Kom met ideeën, richten ze zich tot de lokale bevolking. Laat die mensen dan ook meepraten, houden ze de parochiebesturen voor. Spring ruimhartig met regels en procedures om, krijgt het gemeentebestuur mee.

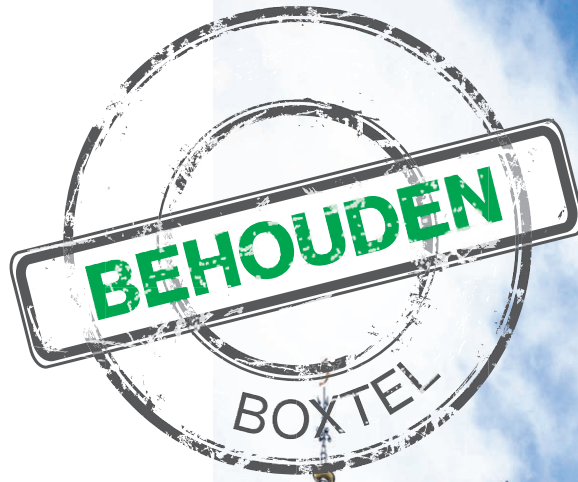
„Juridisch gezien zijn de kerkbesturen eigenaar van het gebouw“, beseft Lilian Grootswagers. „Maar kerken zijn bovenal maatschappelijk kapitaal. Ze zijn met dubbeltjes en kwartjes van parochianen gebouwd. En toen er gerestaureerd moest

De kerk is niet alleen van de mensen die erin zitten maar ook van diegenen die eromheen lopen

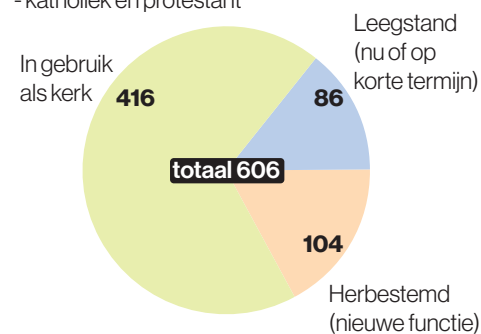
—Alexander Pechtold (D66)

Weg is uit de er van alles

Kerkgebouwen

- in Noord-Brabant
- katholiek en protestant

GRAPHIC WB / BRON PROVINCIE NOORD-BRABANT

82

■ Sinds 1950 zijn er 82 Brabantse kerken gesloopt.

worden en subsidies van provincie of rijk onvoldoende bleken, sprong de bevolking bij." In haar woonplaats Kaatsheuvel maakte ze zich samen met anderen tien jaar lang sterk voor behoud van de Jozefkerk. Het kerkbestuur en een projectontwikkelaar stevenden op sloop af, maar dat tijt keerde. Voor de kerk gloort nu een toekomst als medisch centrum.

Er zijn meer van zulke succesverhalen. De kerk van Esbeek gaat als school verder. In Den Bosch is de Wederkomstkerk nu een 'Mens & Muziekcentrum'. De Hasseltse kerk in Tilburg floreert als wijkcentrum. Een kunsthedelaar maakte van de kerk in Lage Mierde zijn expositieruimte. En in de Mariakerk van Besoyen zijn achttien appartementen ondergebracht (met fitness en sauna in de orgelruimte).

Maar het mooiste voorbeeld van gemeenschapszin rondom een kerk zonder pastoor is dat van Neerlangel. De Sint-Jan de Doperkerk is bij de 60 inwoners van de

kleine kern aan de Maas in veilige handen. Elke ochtend opent de 78-jarige Riek Sommers de deuren voor wie een kaarsje aan wil steken. „Ben ik te laat, dan heb je kans dat er een paar euro's voor de deur liggen. Daar steek ik ze dan maar voor aan.”

Paul Spapens herkent zijn ware Brabant ook in de dorpscoöperatie van Biest-Houtakker. Voor 12.500 euro nam die de kerk van het parochiebestuur over. Koopje of een kat in de zak? Onderhoud van een kerkgebouw loopt in de papieren. „Als ontkerkelijkte gemeenschap steken ze daar dus echt hun nek uit”, beseft Spapens. „Help ze dan.”

Buurtkerkenfonds

Samen met het Bernhardfonds stopte de provincie dit jaar een half miljoen in een buurtkerkenfonds. Het is al opgegaan aan subsidies voor hulp bij het zoeken naar een exploitabele bestemming. Vraag is er dan ook genoeg. Reliplan, dat in den lande al 900 keer tussen koop en verkoop bemiddelde, zegt platgebeld te worden door partijen die op zoek naar een verlaten godshuis. Niet zelden gaat het om een religieuze groepering. Anders dan bij de protestanten vangen moskeebesturen in het bisdom Den Bosch bot. In zijn beleidsplan verklaarde bisschop De Korte 'creativiteit' als uitgangspunt voor herbestemming. Maar een kerk die als moskee verder gaat, is een brug te ver: „Dat ligt voor veel katholieken té gevoelig.”

Herbestemming is een traject van jaren, weet Wies van Leeuwen. „Gelukkig verkeren de meeste Brabantse kerken in redelijke staat. Het is dus niet erg als ze een tijdje leeg staan.” In Biest-Houtakker kennen ze alvast geen schroom. Toen dit jaar voor een skateclinic bij de coöperatie werd aangeklopt, zwaaiden de kerkdeuren open.

Wie dat heiligschennis vindt, komt uit een andere tijd.

Het is niet erg als kerken een tijdje leeg staan, antikraak kan een prima tussenoplossing zijn

— Wies van Leeuwen

'Een plek om te blijven koesteren'

Jesus Christ in Concert maakte hoogstpersoonlijk de weg vrij voor een nieuwe bestemming van de Heilig Hartkerk in Boxtel. Het gemeenschapsgevoel dat in maart rondom die rockopera opwelde, wil de nieuwe eigenaar vasthouden binnen de neogotische muren, die zijn opgetrokken rondom de wisseling van de negentiende en twintigste eeuw. Van zijn *Sacre Coeur*, de vertaalde naam voor de oude kerk, gaat de Waalrese ondernemer Michel de Groot een stijlvol en flitsend centrum maken, waar evenementen, feestjes en theater- en muziekvoorstellingen gehouden worden.

Pastoor Grubben is er blij mee: „De kerk blijft zo een kloppend hart voor de gemeenschap: precies wat we voor ogen hadden.” Zijn kerkbestuur betrok van meet af aan de bevolking bij een nieuwe toekomst voor het kerkgebouw. Ideeën werden aangedragen tijdens platformbijeenkomsten, waar partijen niet tegenover maar naast elkaar stonden. Sloop van het rijksmonument was uit den boze. „Daar was ik letterlijk voor gaan liggen”, zegt de pastoor, die er ook nog in slaagde het huisje waar de tuinman zijn harken in opborg, om te vormen tot een kapel. „Zo kunnen de mensen deze plek blijven koesteren.”